Tegning: Marvin Halleraker

Russland hadde en fyllik som holdt ord

Det føltes uvirkelig da det sto på - og nesten enda mer uvirkelig nå: Jernteppets fall og Tysklands fredelige gjenforening.

A | Kommentar
Halvor Hegtun
Kommentator

Hvem starter facebookgruppen «Vi som savner Boris Jeltsin»? Det var en strøtanke som meldte seg i påsken - under en mimrestopp ved den russiske ambassaden på Unter den Linden i Berlin.

Russland er blitt vanstyrt gjennom århundrer. President Vladimir Putin føyer seg inn i den lange rekken av fæle, autoritære ledere.

Heller ikke hans forgjenger Boris Jeltsin, Russlands president fra 1991 til 1999, blir husket som en førsteklasses sjef. Han lot en gjeng oligarker grabbe til seg enorme verdier fra den oppløste Sovjetunionen. Han lot soldater angripe nasjonalforsamlingen i et blodig oppgjør om makten i 1993. Han førte krig i Tsjetsjenia.

Drakk gjorde han også, og det i mengder, mens millioner av russere sank ned i fattigdom.

Et ettermæle lagt i grus. Mange var lettet da Jeltsin gikk og Putin tok over ved årtusenskiftet. Putin så ut til å skape orden av kaos. Olje- og gassinntektene strømmet inn, levestandarden økte.

Men nå? Med Ukraina-krigen har Putin lagt sitt ettermæle i grus og blod. Han er ettersøkt av Den internasjonale straffedomstolen i Haag.

Jeltsin, derimot, fortjener en viss oppreisning. Han blir aldri så historisk som Mikhail Gorbatsjov, den siste sovjetlederen, som med sin glasnost (åpenhet) og perestrojka (omstilling) satte hele den kommunistiske østblokken i bevegelse.

Men Jeltsin ble en drivende kraft under oppløsningen av Sovjetunionen. Han gjorde klønete, men ærlige forsøk på å bytte ut kommunismen med demokrati. Han lot folk få snakke fritt. Avisene, TV- og radiostasjonene fikk formidle hva de selv ville. Russland ble i 1994 det første medlemmet i Natos «partnerskap for fred», et program for praktisk politisk samarbeid.

Alt gikk etter boken. Ikke minst var det Jeltsin som satt ved roret da 540.000 soldater, offiserer og sivilt ansatte fra Den røde armes vestgruppe ble trukket ut av Tyskland. Det skjedde i ryddige og greie former, med hornmusikk og gjensidige lykkønskninger, og jeg fikk følge det på nærmeste hold som utplassert norsk journalist.

I juni 1994 ruslet USAs president Bill Clinton gjennom Brandenburger Tor, geleidet av forbundskansler Helmut Kohl. *«Alles ist möglich. Berlin ist frei!»* sa Clinton. Alt er mulig, Berlin er fritt. Der det før ble reist murer, skulle det nå bygges broer, erklærte han i sin lett pompøse tale.

Et par måneder senere kom Jeltsin for å hente hjem de aller siste soldatene sine fra Tyskland. Han var blek og synlig fyllesyk da han holdt sin første, korte tale på morgenkvisten på denne store historiske dagen. Men så tødde han opp. Ved lunsjtider opptrådte han som dirigent og sprellemann foran et hornorkester i Øst-Berlins sentrum.

Utpå ettermiddagen var han høytidelig og fin i Treptower Park, der noen tusen sovjetiske soldater har ligget begravet siden seieren over Hitler og nazismen i 1945. «Lev vel, Tyskland, vi skal hjem til vårt elskede fedreland», sang det russiske soldatorkesteret.

Det var her makten satt. Nå ligger det ukrainske flagg på fortauet utenfor russernes Berlin-ambassade. Blomsterkvaster også. Og kosedyr, barnesko, hjerteskjærende bilder fra Butsja, Mariupol og andre byer. Folk rusler stille forbi, i tristhet og sympati, men i ambassaden er intet liv å se. Alle gardiner er trukket for.

Det enorme ambassadekomplekset på Berlins paradegate har ligget der siden tidlig på 1800-tallet. Her holdt de gamle tsarene til under besøk i Preussen. Her ble det holdt selskaper og møter i den helt store stil. Det var også her den egentlige makten satt i de førti årene med den østtyske statsdannelsen DDR. Det var her de tok imot de viktige beskjedene fra Moskva og fikk omsatt dem i praktisk handling.

Da arbeiderne i Øst-Berlin gjorde oppstand i juni i 1953, var det sovjetiske stridsvogner som fikk slått urolighetene ned. Da Berlinmuren ble reist i 1961, skjedde det på russernes sterke anbefaling. Byen ble delt i to med betong. Familier også.

Bringebær med fløte. Men gjennom halve 1980- og hele 1990-tallet var dette altså Gorbatsjovs og Jeltsins ambassade. Russerne sa nei til å bruke makt da østtyskere og andre østeuropeere gikk ut i gatene og krevde sin frihet i 1989. Berlinmuren revnet uten at grensevakter løsnet så mye som et skudd. Russernes siviliserte og vennlige hjemreise fire år senere er i ettertid knapt til å fatte.

Til Oslo kom Jeltsin på statsbesøk i 1996. Der lot han seg begeistre av dronning Sonja kledd i rødt og statsminister Gro Harlem Brundtland i hvitt. Bringebær med fløte! utbrøt Jeltsin og tok dem i sine armer.

Ingen kan se for seg Putin gjøre noe lignende. Så en facebookgruppe for Jeltsin må det gjerne bli. Et forum for nordmenn som vil ha tilbake et Russland som er til å leve med.